

Bet kai su žemuogėm, ekstra pranešimais ir maudymosi sezonu atėjo vasara, plaukioti Malkė nebenorėjo. Pirmusyk į luotą mes susirengėm birželio viduryje. Deja, nebuvo ko labai džiaugtis. Mus erzino penktokai, kurie ir vieni, ir drauge su mumis plaukiojo į luotą, grūdosi ant tiltelio ir nardė tol, kol viską nurinko iki paskutinio varžtelio. O Malkė, kuris kitados pats prašėsi: „Paimkit ir mane, aš jau moku plaukti“, Šilingas, Vinteris ir aš įkalbinėjome:

– Klausyk, plaukiam. Be tavęs ten nieko nebus. Kaitintis juk gali ir luote. Pats pamatysi – panersi ir vėl ką nors tokio ištrauksi.

Nenorom, po ilgų įkalbinėjimų, Malkė pagaliau įbrido į drungną tyrę tarp paplūdimio ir pirmosios seklumos. Jis plaukė be atsuktuvo, vienam būry su mumis, per dvi ištiestas rankas atsilikęs nuo Hoteno Zontago, pagaliau spustelėjo ir išsiveržė priekin, – rodos, pirmą kartą jis plaukė ramiai ir nesitaškydamas. O ant tiltelio atsisėdo naktouzo šešėlyje ir, atrodo, nė nesiruošė nardyti. Nepasuko galvos nė tada, kai penktokai pradingo pirmugalyje ir išniro su visokiausiais gelžgaliukais rankose. O juk būtų panorėjęs – būtų galėjęs juos šio bei to pamokyti. Kai kurie netgi prašė, bet Malkė nė piršto nepakrutino. Neatitraukdamas akių, jis žvelgė į atvirą jūrą, ten link, kur bolavo plūduras, ir to

žvilgsnio neįstengė atitraukti nei uostan įplaukiantys sausakrūviai, nei išplaukiantys kateriai, torpedinių katerių junginiai. Jį galėjo išjudinti nebent povandeniniai laivai. Toli jūroje kartkartėmis išskylantis periskopas palikdavo ryškią putotą uodegą. Šie septynių šimtų penkiasdešimties tonų talpos laivai buvo statomi Šichau statykloje ir dabar įlankoje bei už Helos pusiasalio atliko bandomuosius plaukimus. Jie išnirdavo iš gilaus farvaterio, pasukdavo atgal į uostą ir taip sklaidė mūsų nuobodį. Būdavo tiesiog gražu žiūrėti, kaip jie iškyla, – pirmučiausia periskopas. Vos tik išnirdavo bokštelis, žiūrėk, iš jo jau ir lenda viena, dvi figūrėlės. Baltais putotais srautais vanduo plūsdavo nuo pabūklų, nuo laivo priekio, o paskui ir nuo galo; iš visų liukų pasipildavo jūrininkai; mes šaukėme ir mojome, – nesiimu tvirtinti, kad į tuos mojavimus būdavo atsakoma, nors regiu juos su visom smulkmenom, tebejaučiu juos, įtempęs peties sąnarį. Bet gal ir nesvarbu – atsakydavo ar neatsakydavo į tavo mojavimus; povandeninio laivo iškilimas jaudrina širdį, ir ji nebenurimsta. Malkė nemojuodavo niekad.

...o vieną sykį, – buvo birželio pabaiga, – dar prieš vasaros atostogas ir prieš kapitono leitenanto pasirodymą mūsų gimnazijos Auloje, Malkė išlindo iš pamėgto šešėlio: pasinėrė ir vis neiškilo vienas penktokas. Malkė panėrė į liuką ir berniuką ištraukė. Rado jį po deniu įstrigusį tarp vamzdžių ir kabelio gijų, dar neprinėrus mašinų skyriaus. Malkei vadovaujant, Šilingas ir Hotenas Zontagas pasikeisdami dvi valandas jį gaivino. Lėtai penktokas atgavo veido spalvą, o į krantą jį teko vilkte vilkti.

Kitą dieną Malkė ir vėl nardė kaip patrakęs, bet jau be atsuktuvo. Dar plaukdamas į luotą jis pasileido pirmąjį greičiu,

pralenkė mus ir mums dar kabarojantis ant tiltelio jau buvo spėjęs niurktelėti.

Žiema, ledai, smarkios vasario audros baigė laužyti turėklus, nusinešė abu krancus ir naktouzo stogą. Puikiausiai peržiemojo tik žuvėdrų mėšlas, jo vis daugėjo. Malkė nieko nebeiškeldavo, neatsakinėjo į begalinius mūsų klausinėjimus. O jau visai pavakare, kai mes mankštinom sąnarius ir ruošėmės į krantą, panėręs gal dešimtą ar dvyliktą kartą, jis nebeišniro ir įvarė mus į neveltį.

Jeigu pasakysiu – praėjo penkios minutės be jo, tai nieko nepasakysiu, bet, praslinkus penkioms ilgoms kaip metai minutėms, mes vis rijom ir rijom seiles, kol mūsų liežuviai išpampo, išdziūvo ir nebetilpo sausose burnose; vienas po kito pradėjome nardyti į luoto gelmę: nieko, vienos kilkės. Panėriau paskui Hoteną Zontagą ir pirmą kartą išdrįsau pralįsti už pertvaros: paviršutiniškai pasidairiau po buvusią karininkų kajutkompaniją, daugiau nebeištėriau ir vos nesprogdamas šoviau aukštyn pro liuką. Paskui dar pasinėriau, dar du kartus pralindau už pertvaros, – nardyt nustojau tik po gero pusvalandžio. Šeši ar septyni mūsų šikšniai nukėpė tįsojo ant tiltelio. Kažką, matyt, jau pajutusios žuvėdros suko vis mažesnius ratus. Laimei, luote nebuvo penktokų. Visi tylėjo arba visi iškart sušnekdavo. Žuvėdros, jau nusklendusios į šalį, vėl sugrįžo. Pradėjom tartis, ką sakysim plaukimo treneriui, Malkės motinai ir tetai, direktoriui Klozei, – mokykloje, aišku, klausinės. Kadangi buvau beveik Malkės kaimynas, man teko vargas nunešti žinią į Ostercailę. Šilingas gavo užduotį pakalbėti su treneriu ir mokykloje.

– Jeigu jie nesuras jo, atplauksim čia su vainiku ir surengsim šermenis. Tai mūsų pareiga.

– Susimesim. Kiekvienas turės dėti mažiausiai penkiasdešimt pfenigų.

– Vainiką arba nuleisim už borto, arba paskandinsim jį liuke.

– Reikės ir padainuot, – pasakė Kupka. Vos jam taip pasiūlius, pasigirdo duslus juokas, bet nesijuokė nė vienas mūsų: kažkas du-deno tarsi iš laivo vidaus. Vienas pro kito petį mes dairėmės ir laukėm, kol juokas pasikartos, o laivo priekyje kažkas vėl nusijuokė, tik šįkart jau žmoniškai, ne dusliai. Iš liuko išlindo varvantis Malkės sklastymas, jis alsavo beveik lygiai, kasėsi naują įdegį ant menčių ir su nuoširdžiu priekaištu, visai rimtai paklausė:

– Tai ką, jau sukūrėt kalbą prie duobės, o mane į numirėlius įrašėt?

Prieš plaukiant atgal, – po šito kraupoko nutikimo Vinterį ištiko isterijos priepuolis, jis pradėjo klykti, ir mums teko jį ramdyti, – Malkė pasinėrė dar kartą. Po ketvirčio valandos, – Vinteris tebekūkčiojo, – jis išniro, užsidėjęs ant ausų pažiūrėti dar visai geras, tik truputėlį aptrintas ausines: kapitono tiltelyje Malkė aptiko patalpą, iškilusią virš vandens, – buvusią radisto kabiną. Grindys ten sausos kaip namie, pranešė jis, na, gal vos drėgnos. Galop jis prisipažino, kad landą į tą kabiną radęs tuomet, kai iš kabelių ir vamzdžių raizgalynės ištraukęs aną penktoką.

– Aš ten vėl viską kuo puikiausiai užmaskavau. Nė velnias nerastų. Na, bet ir privargau. Dabar ta skylė mano, įsikalkit į makuos. Žinot, ten visai jauku. Būtų galima užsikast, jeigu kokios. Ir technikos pilna – siųstuvai ir taip toliau. Tik reikėtų viską sutaisyti, kad veiktų. Bus proga, taip ir padarysiu.

Bet Malkė niekad nieko nesutaisė. Net nebandė šito daryti. O jei ir buvo pradėjęs krapšytis, tai nieko neišėjo. Nors buvo gan

įgudęs radijo mėgėjas, neblogai gamino modelius, savo planų Malkė niekad nesiejo su technika. Jeigu jam ir būtų pavykę sutaisyti siųstuvą ir paleisti į eterį savo išmintį, mus kaipmat būtų susėmus policija arba kranto apsauga.

Užuot ką nors daręs, jis iškraustė visą ten buvusį techninį šlamštą ir išdalino Kupkai, Ešui bei penktokams. Pasiliko tik ausines – gerą savaitę vaikščiojo užsimaukšlinęs jas ir išmetė už borto tik tuomet, kai sumanė iš pagrindų pertvarkyti radisto kabiną.

Knygas, – jau nebeprisimenu kurias, rodos, „Cusimą“, romaną apie jūrų kautynes, porą Dvingerio tomų, dar kažkokios religinės lektūros, jis suvyniojo į seną antklodę, ryšulėlį apsiuvo klijuote, siūles ištepė varveliu, degutu, o gal vašku, viską sukrovė ant patogaus iš lentgalių sukalto plaustelio ir mums padedant nusistūmė jį iki luoto. Ir knygas, ir antklodę į radisto kabiną jam, atrodo, pavyko nugabenti sausus. Kitam transporte buvo vaškinės žvakės, spiritinė viryklėlė, aliumininis puodas, arbata, avižiniai dribsniai ir džiovintos daržovės. Neretai jis ten pranykdavo ilgiau nei valandai ir neatsiliepdvo net tada, kai mes pašėlusai belsdavom, norėdami jį iškrapštyti.

Kas be ko, žavėjomės juo. Tik Malkė į tai beveik nekreipė dėmesio, darėsi vis nekalbesnis; transportuojant visą šlamštą į luotą, netgi atsisakė mūsų pagalbos. Kai jis seną mano pažįstamą – spalvotą Siksto madoną iš kambarėlio Ostercaileje – mūsų akivaizdoje susuko į ritinėlj, įkišo į varinę užuolaidų lazdos nuopjovą, užlipdė jos galus plastilinu ir taip nuplukdė į luotą, o paskui pasikabino madoną savo kajutėje, aš jau žinojau, ko jis taip stengiasi, kieno garbei ruošiasi paverst kajutę gyvenamuoju būstu.

Kelionė jūra reprodukcijai, matyt, neišėjo į sveikatą, o gal popierius pastebimai nukentėjo drėgnoj, lašančioj patalpėlėj, – čia juk nebuvo nei ventiliatoriaus, nei kokio plyšio, ir grynas oras beveik neprisiskverbavo. Užtat praėjus vos kelioms dienoms po to, kai luote atsirado madona, Malkė vėl kažką užsikabino ant kaklo: ne, ne atsuktuvą, o bronzinį skrituliuką su Juodosios madonos iš Čenstakavos reljefu. Pro jo ąselę Malkė įvėrė juodą batraištį, – madona kadaravo prie pat raktikaulių. Mes sužiurom, pamanėm: aišku, jis vėl pradeda su tais madoniškais dzinguliu-kais! Bet nespėjus mums sulipti ant tiltelio ir apdžiūti, Malkė pradingo liuke ir po ketvirčio valandos iškilo jau be batraiščio ir skrituliuko, – patenkintas įsitaisė už naktouzo.

Jis švilpiniavo. Pirmąsyk išgirdau Malkę švilpaujant. Be abejo, tai nebuvo pirmas kartas, tik aš pirmą kartą pastebėjau, kad, sudėjęs lūpas vamzdeliu, jis švilpia, ir tiktai aš, vienintelis, išskyrus patį Malkę, katalikas visam laive, suvokiau, ką jis švilpia. Vieną po kitos jis švilpavo psalmes Marijai. Turėklų liekanom Malkė nuslydo žemyn ir nuleidęs kojas už borto su tokia pat erzinančiai puikia nuotaika ėmė belsti taktą į aptriušusį tiltelio šoną. Paskui, belsdamas jau tyliau, bet nesustodamas, jis atliko visą Sekminių sekvenciją „Vene, Sancte Spiritus“*, o tada, – šito aš ir laukiau, – psalmę, giedamą penktadienį prieš Verbas. Visus dešimt posmelių nuo „Stabat Mater dolorosa“** iki „Paradisi gloria“*** ir „Amen“ jis atpylė kaip iš gaidų, o aš, kažkada bene stropiausias, – vėliau, tiesa, tik sporadiškai pas tėvą Guzevskį

* „Ateik, Šventoji dvasia“ (*lot., vert. past.*).

** „Stovi Motina Sopulingoji“ (*lot., vert. past.*).

*** „Rojaus šlovinimas“ (*lot., vert. past.*).

pasirodantis, – ministrantas, teįstengiau prisiminti vos pirmąsias strofų eilutes.

O jis, rodos, be jokių pastangų siuntė savo lotyniškas giesmes į aukštybes žuvėdroms, tuo tarpu kiti – Šilingas, Kupka, Ešas, Hotenas Zontagas ir dar kažkuris – atsistojo, ėmė klausytis ir negalėjo atsistebėti: „Nieko sau!“, „Kadtavekurdevynios!“; prašė Malkę pakartot „Stabat Maria“, nors šitiems vyručiams gal niekas nebuvo taip svetima kaip lotynų kalba ir bažnytiniai tekstai.

Ir vis dėlto man atrodo, kad radisto kabinos tu nesirengei paversti Marijos koplyčios filialu. Didžiuma kabinon nukeliavusio šlamšto su ja neturėjo nieko bendra. Nors aš niekad nemačiau tos tavo skylės, – ten mes paprasčiausiai neįstengdavom prasibrauti, – įsivaizduoju ją tarsi sumažintą tavo kambarėlį mansardoje, Ostercaileje. Buvusioj radisto kabinoj stigo nebent snapučių ir kaktusų, kuriuos teta, neretai prieš tavo valią, sustatydavo ant palangės ir laipteliais kylančio stovo. Šiaip jau persikelta buvo tobulai.

Paskui knygas ir virtuvės rykus po deniu nukeliavo ir Malkės laivų modeliai – aviza „Grille“ ir „Wolf“ klasės torpedinis kateris, pagamintas pagal mastelį 1:1250. Priverstinei kelionei po vandeniu buvo pasmerkta ir rašalinė su galybe plunksnakočių, liniuotė, mokyklinis skriestuvas, drugelių kolekcija ir poliarinės pelėdos iškamša. Manau, kad didžiuma tų daiktų ankštoje, pridvisusioje dėžėje ilgainiui pasidarė nebešanašūs į save. Nuo drėgmės ypač turėjo nukentėti drugeliai, sudėti į įstiklintas cigarų dėžes, – juk jie buvo pratę tik prie sauso mansardos oro.

Bet kaip tik šitas beprasmis ir sąmoningą griaunamąjį užtaisą slepiantis kraustymasis žavėjo mus ne menkiau ir už Joachimo

Malkės pastangas į buvusį lenkų minų tralerį palengva grąžinti viską, ką per dvi vasaras su tokiu vargu buvo iš jo išmontavęs ir ištraukęs, – senąjį gerąjį Pilsudskį ar varinę lentelę su instrukcijomis, kuri vėl atsidūrė mašinų skyriuje. Tad, nepaisant įkyrių ir paikų penktokų, Malkė mums vėl padovanojo puikią, kvapą gniaužiančią vasarą luote, kuriam karas tetruko vos keturias savaites.

Kad ir toks pavyzdėlis: Malkė davė mums muziką. Kai keturiasdešimtųjų metų vasarą mes buvom spėję vos šešis ar septynis kartus apsilankyti luote, Malkė su dideliu vargu iškėlė iš karininkų kajutkompanijos patefoną, kurį mansardoje sutaisė, diską aptraukė žaliu fetru ir dabar, drauge su tuzinu plokštelių, paskutiniu ju transportu atplukdė į savo naująjį būstą. Dirbdamas šį dvi dienas trukusį darbą, jis neatsispyrė pagundai užsikabinti ant kaklo užvedimo rankeną, parištą ant seno batraiščio.

Patefonas ir plokštelės, atrodo, neblogai ištvėrė kelionę po vandeniu iki laivo vidurio, o iš ten aukštyn į radijo kabiną, nes dar tą pačią popietę, kai Malkė pagaliau baigė plukdyti savo turtą, jis mus apstulbino – išgirdom duslią, blerbiančią, nežinia tiksliai iš kurios vietos, tik, aišku, iš laivo vidurių sklindančią muziką. Rodės, ji tuojau pat išklibins visas laivo kniedes. Nuo tokios muzikos, nors saulė švietė kad ir įstrižai tiltelio, bet dar aukštai, mums šiurpo oda. Aišku, tuoj pradėjom šaukti:

- Baik ten!
- Tegul groja! Grok!
- Uždėk dar ką nors!

Ir mums teko išklaudyti ilgą kaip kramtomoji guma garsiąją „Ave, Marija“, kuri nustelbė net beįsisiūbuojančią jūrą, – var-

gu, ar Malkei tai būtų pavykę be Švenčiausiosios pagalbos. Po jos sekė arijos, uvertiūros; rodos, dar nesakiau, kad Malkė mėgo rimtąją muziką. Vyko transliacija iš laivo vidaus į lauką – taigi, iš „Toskos“ išgirdom kažką jaudinančio, kažką pasakiška iš Hamperdinko, paskui ištrauką iš simfonijos su „dadada daaa...“, ją dažnai girdėdavom pageidavimų koncertuose.

Šilingas ir Kupka reikalavo ko nors aštresnio, tik, aišku, nieko panašaus Malkė ten neturėjo. O kai jis uždėjo Zarą, efektas buvo tiesiog pritrenkiantis. Povandeninis jos balsas mus išvertė iš koto ir suguldė ant surūdijusio tiltelio, apkibusio gruoblėtu žuvėdrų mėšlu. Nė nebepamenu, ką ji tuomet dainavo. Tai mums buvo nesvarbu. Bet tikrai kažką iš vienos operos – buvom girdėję tą melodiją filme „Tėvynė“. Zara dar dainavo: „Akpraradaušją“. Virkavo: „Tikvėjasdainavomandainas“. Pranašavo: „Žinaužinaujvyksstebuklasdar“. Ji mokėjo aimanuoti, mokėjo užburti, suteikė akimirkų, dėl kurių verta gyventi šiam pasaulyje. Vinteris kūkčiojo, staugė beveik nesidrovėdamas, kitiems teko irgi gero-kai pamirksėti.

O dar tos žuvėdros. Jau ir šiaip visą laik nerimstančios dėl menkiausio nieko, dabar, kai kažkur rypavo Zara, jos tiesiog pašėlo. Lyg stiklą režiantis jų riksmas, – toks garsas galėtų išsiveržti nebent iš mirusių tenorų sielų, – sukosi aukštai virš daugybę sykių kartojamo, bet vis dėlto su niekuo nepalyginamo, gilaus kaip pilies požemis skausmo tos, kurią anais laikais mylėjo visuose frontuose ir tėvynėje – nepaprastai talentingos, ašaras spaudžiančios, balsingos kino žvaigždės.

Kol plokštelės visiškai nesudilo, kol dėžė tik blerbė ir traškėjo, Malkė mus ne kartą džiugino panašiais koncertais. Tokio malonumo muzika man nėra suteikusi iki pat šių dienų, nors stengiuosi nepraleisti nė vieno koncerto Roberto Šumano salėje ir – kai tik esu prie pinigų – perkuosi visas ilgai grojančias plokšteles nuo Monteverdžio iki Bartoko. Tylūs ir nepasotinami sėdėdavom mes virš patefono, – praminėm jį pilvakalbiu. Apie kokias nors liaupses nė pagalvot nebororėjom. Malke, tiesa, tebesižavėjom, bet tas žavėjimasis visai netikėtai virsdavo pasišlykštėjimu – sukom akis šalin nuo jo. Kitąkart, kai į uostą įplaukdavo sunkiai pakrautas sausakrūvis, mums netgi darydavosi jo šiek tiek gaila. Malkės mes privengėm, – juk tai jis vedė mus, kur tik įsigeidęs. Drauge su Malke aš gėdindavausi pasirodyt gatvėje. Ir tuo pat metu didžiavausi, kai Hoteno Zontago sesuo ar mažoji Pokrifkė sutikdavo mus prie kino ar kariškių aikštėje. Tu būdavai mūsų temų tema. Mes ginčydavomės: „Kažin, ką jis dabar galėtų veikti?“, „Galim lažintis, iš ko tik nori, – jis arba kada pasikars, arba be galo išgarsės ir išras kažką nepaprasto.“

Šilingas sakydavo Hotenui Zontagai:

– Nagi, sakyk, – tik atvirai, – jei tavo sesuo vaikščiotų su Malke, na, po kinus ir šiaip, ką tu darytum, tik tiesiai klok!